

- 4 **מבוא**
- 5 1. הטלת אחריות פלילית על תאגידים ונושאי משרה – היבטים חקיקתיים
- 5 1.1. חוק החברות
- 7 1.2. חוק לניירות ערך
- 8 1.3. חוק העונשין
- 9 **1.3.1. האפשרות לענישה ללא הרשעה כלפי תאגיד**
- 10 2. האם ישנה הצדקה להטלת אחריות פלילית על תאגיד?
- 10 2.1. האם ניתן להטיל אחריות פלילית על תאגיד בדומה להטלת אחריות על אזרח?
- 12 2.2. הטלת אחריות נזיקית על תאגידים (אחריות אזרחית):
- 14 3. אחריות פלילית של נושאי משרה
- 14 3.1. חובת הזהירות
- 16 3.2. חובת אמונים
4. מהו האיזון בין אכיפה כלפי תאגיד לבין אכיפה כלפי נושאי משרה - מתי יש להטיל אחריות פלילית ומתי ניתן להסתפק בהטלת אחריות אזרחית או מנהלית?
- 18 4.1. הדין הפלילי – תורת אורגניס הפוכה
- 21 5. מהו האינטרס העומד מאחורי הטלת אחריות פלילית
- 22 5.1. טעמים להטלת אחריות פלילית:
- 23 **5.1.1. גמול**
- 24 **5.1.2. הטעיית המשקיע הסביר**
- 24 **5.1.3. שוק יציב**
- 25 **5.1.4. הגנה על ערכים חברתיים**
- 26 6. סיכום ומסקנות – יעילות האכיפה
- 28 7. ביבליוגרפיה

מבוא

עבודת מחקר זו עוסקת בדיני תאגידיים ובפרט בנוגע לאכיפה פלילית כנגד תאגידיים וכנגד נושאי משרה. שאלת המחקר בעבודה זו היא מהו האיזון הקיים בחוק בכל הנוגע להטלת אחריות פלילית על תאגיד מול הטלת האחריות על נושא המשרה בתאגיד?

במסגרת הפרק הראשון לעבודת המחקר אציג את המצב הקיים בהיבט החקיקתי – אציג את סעיפי החוק הרלוונטיים בחוק החברות, חוק ניירות ערך וכמובן חוק העונשין לאחר תיקונו השונים. כמו כן, אציג את הרציונאל שעומד מאחורי המערך החקיקתי הנרחב שנועד להילחם בביצוע עבירות על-ידי תאגידיים ונושאי משרה. כמו כן, אציג את תורת האורגניזם אשר חוללה שינוי מהפכני גם בהיבטי פסיקה וגם בהיבטי חקיקה בכל הנוגע לאחריות תאגיד ונושאי משרה.

במסגרת הפרק השני לעבודת המחקר אבחן האם בכלל ישנה הצדקה להטיל אחריות פלילית על תאגיד והאם הטלת אחריות שכזו נכונה כשם שהמחוקק מטיל אחריות פלילית על אזרח. בנוסף, אבחן האם הטלת אחריות פלילית על תאגיד דומה להטלת אחריות נזיקית על תאגיד הקבועה בפקודת הניקיון. בהקשרים אלה אבחן כיצד בא לידי ביטוי השוני בין דיני השליחות לתורת האורגניזם בכל הנוגע להשלכות הענישה בגין ביצוע עבירות/עוולות נזיקיות.

במסגרת הפרק השלישי לעבודת המחקר אבחן איזו אחריות פלילית המחוקק מטיל על נושאי המשרה בתאגיד וביחוד בגין הפרת שתי החובות העיקריות שבדין: חובת הזהירות וחובת האמונים.

במסגרת הפרק הרביעי לעבודת המחקר אתייחס לאיזון הנדרש בהטלת אחריות פלילית על תאגיד ועל נושא משרה, מתי ניתן להסתפק בהטלת אחריות אזרחית או מנהלית וכיצד הטלת אחריות פלילית על נושא משרה מהווה מעין "תורת אורגניזם הפוכה".

במסגרת הפרק החמישי אבחן את הטעמים והסיבות לכך שמן הראוי להטיל אחריות פלילית הן על תאגיד והן על נושא משרה בעת ביצוע עבירה פלילית. במסגרת פרק אבחן כיצד הפכו הסדרי הטיעון לכלי בידי נושאי המשרה בתאגידיים להשתמש במסך התאגידי על מנת לחמוק מן האישום הפלילי.

במסגרת הפרק השישי אבחן, אסכם ואמליץ מהן הפעולות הנדרשות ומהו שביל הזהב הראוי ביותר לשמירה ולהגשמת תכלית דיני התאגידיים ושמירה על ערכים חברתיים ושלוש הציבור.

1. הטלת אחריות פלילית על תאגידים ונושאי משרה – היבטים חקיקתיים

חברה היא אישיות משפטית מלאכותית, אין לה יכולת קוגניטיבית, היא לא יכולה לחשוב ולעשות. מי שעושה עבורה את הפעולות השונות, הם מי שנמצא פיזית בחברה. המשמעות של אישיות משפטית נפרדת זה שהחברה נושאת באחריות של חובות וזכויות. יש לה אחריות במשפט האזרחי והפלילי. מכאן עולה השאלה כיצד ניתן להטיל אחריות פלילית על חברה כאשר היא פיקציה משפטית?¹

הבעיה היא בעיית יסוד – תאגיד כאמור מוכר כאישיות משפטית, והמשמעות היא שאותה אישיות נושאת באחריות אזרחית ופלילית, אולם איך הדבר מתאפשר אם לתאגיד לא יכול להיות יסוד נפשי? יש פה מבוי סתום. הדין רוצה להכיר בתאגיד כאישיות משפטית באמת, אולם הוא אינו כשיר לקיים את היסודות העובדתיים והנפשיים לגיבוש אחריות אזרחית ופלילית.

בכדי לאפשר הטלת אחריות אזרחית ופלילית על התאגיד פותחה תורת האורגנים – המאפשרת הטלת אחריות על תאגיד. תורת האורגנים נועדה לשמש כלי אשר באמצעותו מזהים מספר גורמים בחברה שהפעולות והמחשבות שלהם הם הפעולות והמחשבות של החברה. מכוח תורת האורגנים החברה חבה בחבות אישית ישירה - האורגנים עשו את המעשים השונים, וזה בעצם כאילו שהחברה עשתה את המעשים השונים. נימוק של אנלוגיה – תורת האורגנים אומרת שהאורגנים הם איברים של החברה ולכן, כאשר המנכ"ל עושה פעולה זה נחשב כאילו החברה עשתה את הפעולה. זה במובחן מאחריות שילוחית, כלומר מטילים על החברה אחריות ישירה ולא אחריות שילוחית. יחסי שליחות זה מצב שבו א' ממנה לעצמו שלוח ב', וכאשר ב' מבצע את הפעולה ממנים את א' כשלוח שלו. יש הבדל בין הטלת אחריות מכוח שליחות לבין הטלת אחריות מכוח תורת האורגנים (אחריות אישית ישירה). המנכ"ל הוא כמו היד של החברה. האורגנים השונים הם האיברים של החברה, לכן הטלת האחריות איננה שילוחית אלא ישירה.²

המסקנה הזו אינו מובהרת באופן מוחלט וישנם לא מעט חילוקי דעות בקרב פוסקי בית המשפט בכל הנוגע לתורת האורגנים, כפי שניווכח בהמשכה של עבודת מחקר זו. ייתכנו סיטואציות שבהן המנכ"ל עשה מעשים, ויידרש לדון בשאלה האם אפשר להטיל חבות אישית ישירה על המנכ"ל עצמו, בנוסף לאחריות האישית של התאגיד.

כדי לדון בתורת האורגנים צריך להבחין בין הדין האזרחי לבין הדין הפלילי. כאשר דנים בתורת האורגנים בדין הפלילי מגיעים לאבסורד – איך אפשר להטיל אחריות פלילית על תאגיד? בגרמניה למשל, אין אחריות פלילית על תאגיד. מנגד, כל שיטות המשפט האנגלו האמריקאית כן מטילות אחריות פלילית על תאגיד.

¹ אוריאל פרוקצ'יה, "מושג ותיאוריה בתורת האישיות המשפטית", עיוני משפט יז 165-176 (תשנ"ב).
² יוסף גרוס, "דירקטורים ונושאי משרה בעידן הממשל התאגידי" (מהד' 2 2011).